

Warszawa, 18 lipca 2025 r.

Stanowisko Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego
w sprawie kryminalizacji zachowań polegających m.in. na uporczywym
niewykonywaniu albo niewłaściwym wykonywaniu obowiązków wynikających
z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie
kontaktów z dzieckiem

1. Uwagi wprowadzające

1.1. Sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem regulują art. 598¹⁵ i n. KPC. Oddział 6 w rozdziale 2 działu II tytułu II Księgi drugiej KPC został dodany 13.08.2011 r. na podstawie ustawy z dnia 26 maja 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego¹ i miał zapewnić prawidłową realizację kontaktów rodziców z dzieckiem² (por. art. 113 i n. KRO). Przepisy wyznaczają dwa etapy postępowania wykonawczego.

Etap pierwszy polega na zagrożeniu nakazaniem zapłaty osobie, pod której pieczę dziecko pozostaje, jeśli nie wykonuje albo niewłaściwie wykonuje obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, oznaczonej sumy pieniężnej na rzecz osoby uprawnionej do kontaktów za każde naruszenie obowiązku (art. 598¹⁵ § 1 KPC) lub też na takim zagrożeniu osobie uprawnionej do kontaktu z dzieckiem albo osobie, której tego kontaktu zakazano na rzecz osoby, pod której pieczę dziecko pozostaje (art. 598¹⁵ § 2 KPC).

Etap drugi polega na nakazaniu zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej. Zgodnie z art. 598¹⁶ § 1 KPC, jeżeli osoba, której sąd opiekuńczy zagroził nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej, nie wypełnia nadal swego obowiązku, sąd opiekuńczy nakazuje jej zapłatę należnej sumy pieniężnej, ustalając jej wysokość stosownie do liczby naruszeń. Sąd, ze względu na zmianę okoliczności, w wyjątkowych wypadkach może zmienić wysokość sumy pieniężnej, o której mowa w art. 598¹⁵ KPC.

¹ Dz.U. 2011 r. nr 144 poz. 854. Należy też odnotować, że projekt ustawy wprowadzający art. 598¹⁵ KPC i art. 598¹⁶ KPC budził liczne kontrowersje jeszcze przed jego uchwaleniem. Krytykowano np. brak uzależnienia zasądzenia odpowiedniej kwoty od winy osoby zobowiązanej do jej zapłaty, a także brak jednoznacznych powiązań wysokości „sumy przymusowej”, np. z wysokością minimalnego wynagrodzenia za pracę. Zob. E. Holewińska-Łapińska, *Sędziowska ocena efektywności stosowania przepisów o wykonywaniu kontaktów z dzieckiem (art. 59815–59820 KPC) i ich adekwatności do potrzeb praktyki w świetle wyników badania ankietowego*, Prawo w Działaniu 2016, nr 25, s. 38 i n., 61.

² Zob. przebieg procesu legislacyjnego, uzasadnienie projektu ustawy i opinie ekspertów, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20111440854>, dostęp: 10.07.2025 r.

Zgodnie z art. 598²⁰ KPC sąd umarza postępowanie, jeżeli w ciągu 6 miesięcy od uprawomocnienia ostatniego postanowienia nie wpłynął kolejny wniosek w sprawach wykonywania kontaktów z dzieckiem. Umorzenie postępowania może być skutkiem realizacji kontaktów, ale może też wynikać z innych powodów, np. z rezygnacji z ochrony sądowej wskutek oceny, że nie jest ona skuteczna, odstąpienia od kontaktowania się z dzieckiem z uwagi na niesatysfakcjonujący przebieg kontaktów, ze zmiany miejsca zamieszkania wnioskodawcy lub dziecka. Ponadto postępowanie może zostać umorzone także na zasadach ogólnych (zob. art. 355 § 1 KPC).

1.2. Według statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości w 2022 r. wszczęto **3 803** spraw o wykonywanie kontaktów z małoletnim, z tego uwzględniono w całości lub części 274, oddalono 565, a na następny okres pozostało 2 857 spraw. W 2023 r. wszczęto **4 645** spraw o wykonywanie kontaktów z małoletnim i uwzględniono w całości lub części 1 366, oddalono 251, a na następny okres pozostało 3 578 spraw. W 2024 r. wszczęto **3 558** spraw o wykonywanie kontaktów z małoletnim i uwzględniono w całości lub części 219, oddalono 536, a na następny okres pozostało 2 858 spraw³. Powyższe statystyki obrazują skalę zjawiska.

1.3. Mimo istniejących regulacji umożliwiających nałożenie sankcji majątkowej na osobę, która nie wykonuje obowiązku realizacji ustalonego kontaktu z dzieckiem, nadal są sprawy, w których orzeczenia lub ugody nie są wykonywane, co – w zależności od zachowania obowiązanych – skutkuje w poszczególnych sprawach różną liczbą wniosków o zagrożenie albo nakazanie zapłaty sumy pieniężnej, a w konsekwencji – różną liczbą wydanych przez sąd postanowień. Co więcej, w niektórych przypadkach, mimo wielokrotnego nakazywania zapłaty tej sumy pieniężnej, rodzice żyją w rozdzieleniu przez wiele lat bez żadnego kontaktu z dzieckiem⁴. Z tego powodu, zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie, nadal poszukuje się odpowiednich rozwiązań wzmacniających skuteczność realizacji orzeczeń i ugód dotyczących kontaktów rodziców z dzieckiem. Z jednej strony postulowane są zmiany legislacyjne, z drugiej – takie, które mogłyby być stosowane w praktyce bez zmiany przepisów⁵. Propozycją, która –

³ Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, Departament Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości, Ewidencja wybranych spraw rodzinnych w sądach rejonowych w latach 2019–2023, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>.

⁴ W badanych sprawach dotyczących wykonywania kontaktów uczestnicy wskazywali: „rozumiem, że będę musiała płacić za brak kontaktów, ale nie zamierzam zmienić zdania”, „jeśli będę musiała zapłacić za niewykonywanie kontaktów, to ja i moi rodzice jesteśmy na to gotowi”, „podpisując ugodę, wiedziałem, że nie będę jej realizować”. Zob. zob. D. Wybrańczyk, *Wykonywanie orzeczeń w sprawach dotyczących kontaktów z dzieckiem*, Warszawa 2025, s. 30, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2025/04/2025_PrawoR_D_Wybranczyk_Wykonywanie-orzeczen-w-sprawach-dotyczacych-kontaktow-z-dzieckiem.pdf.

⁵ Szerzej o propozycjach rozwiązań zwiększających skuteczność wykonywania kontaktów zob. D. Wybrańczyk, *Wykonywanie...*, s. 13 i n.

na kanwie doświadczeń innych państw – może być skuteczna i spowodować ukształtowanie właściwych postaw wobec prawa jest kryminalizacja⁶ zachowań polegających na niewykonywaniu albo niewłaściwym wykonywaniu obowiązków wynikających z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem. Naturalnie istnieją zarówno argumenty przemawiające za wprowadzeniem takiego rozwiązania, jak i przeciwko niemu. W prezentowanym stanowisku KKPR przedstawiono argumentację uzasadniającą zasadność kryminalizacji (w ogólności, bez określania zakresu i rodzaju szczegółowej sankcji). Skoncentrowano się na zachowaniach polegających na uporczywym niewykonywaniu albo niewłaściwym wykonywaniu obowiązków wynikających z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, które stanowią zagrożenie dla więzi istniejącej między rodzicem i dzieckiem. Wymaga to zaznaczenia, ponieważ niektóre z proponowanych przepisów mają szerszy zakres i obejmują nie tylko sprawy o kontakty, ale także np. sprawy dotyczące niewykonywania orzeczenia sądowego w przedmiocie odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką (por. art. 598¹ KPC i n.)⁷.

2. Opis dotychczas podejmowanych działań

2.1. Propozycja dodania nowego typu przestępstwa pojawiła się początkowo w rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw z 27.2.2019 r. (druk sejmowy Sejmu RP VIII kadencji nr 3254)⁸. Z propozycji tej następnie w ramach autopoprawki zrezygnowano, co było konsekwencją wycofania się z projektowanych regulacji dotyczących wprowadzenia pieczy naprzemiennej.

⁶ Dla L. Gardockiego, *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, Warszawa 1990, s. 52 i n., cele racjonalnej kryminalizacji to ochrona dobra prawnego, utwierdzenie postaw moralnych, rozładowywanie napięć społecznych, kryminalizacja symboliczna, kryminalizacja uproszczona, kryminalizacja doktrynalna, kryminalizacja dyscyplinująca. J. Kulesza, *Zarys teorii kryminalizacji*, Prokuratura i Prawo 2014, nr 11-12, s. 92, wskazuje, że proces kryminalizacji obejmuje pięć etapów: stwierdzenie w rzeczywistości społecznej zachowania odbieranego przez społeczeństwo jako niebezpieczne dla dóbr prawnych, czyli naruszającego je bądź narażającego w stopniu przekraczającym akceptowane granice, rozważenie kwestii konieczności reakcji prawnokarnej, ocena przydatności ustanowienia normy sankcjonującej, ocena proporcjonalności reakcji prawnokarnej, możliwość ujęcia zakazu w sposób uwzględniający zasady prawa karnego, m.in. zasadę *nullum crimen sine lege*.

⁷ Jak się wydaje, argumentacja dotycząca kryminalizacji tych zachowań może być podobna. Szerzej o tych postępowaniach zob. M. Białecki, *Orzekanie w sprawach o wydanie dziecka w trybie Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę sporządzonej w Hadze w dniu 25 października 1980 r.*, Warszawa 2021, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2021/04/IWS_Bialecki-M._Orzekanie-w-sprawach-o-wydanie-dziecka-w-trybie-Konwencji.pdf.

⁸ <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=3254>. Zob. też autopoprawkę do tego projektu z 09.04.2019 r. (druk sejmowy Sejmu RP VIII kadencji nr 3254-A). Oba projekty zastąpiono rządowym projektem ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych z 02.07.2019 r. (druk sejmowy Sejmu RP VIII kadencji nr 3564).

Regulacja ta nie znalazła się również w zmienionym rządowym projekcie nowelizacji KRO z 2019 r.

Zgodnie z projektowanym wówczas art. 209a KK:

„§ 1 Kto, będąc zobowiązany do wykonania orzeczenia sądu albo ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem lub orzeczenia, w którym sąd określił, że dziecko będzie mieszkać z każdym z rodziców w powtarzających się okresach, uchyla się od wykonania tego orzeczenia albo tej ugody mimo uprzedniego prawomocnego nakazania przez sąd zapłaty sumy pieniężnej, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

§ 2 Kto uchyla się od wykonania orzeczenia o przymusowym odebraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, zleconemu przez sąd kuratorowi sądowemu, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

§ 3 Ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 2 następuje na wniosek pokrzywdzonego.

§ 4 Nie podlega karze sprawca przestępstwa określonego w § 1, który nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego wykonywał orzeczenie albo ugodę, o których mowa w § 1, albo w czasie zawieszenia postępowania, o którym mowa w art. 318a § 1 Kodeksu postępowania karnego, wykonywał to orzeczenie albo tę ugodę.

§ 5 Nie podlega karze sprawca przestępstwa określonego w § 2, który nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego wykonał orzeczenie, o którym mowa w § 2”.

W uzasadnieniu do projektu zaznaczono, że penalizacja zachowań polegających na utrudnianiu kontaktów lub sprawowaniu pieczy nad małoletnim wymaga uwzględnienia wynikających z zasady proporcjonalności określonej w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP⁹, obowiązków prawodawcy, do których należy przyjmowanie danej regulacji wówczas, gdy jest niezbędna dla ochrony określonego dobra prawnego, z którym jest powiązana. Zasada ta szczególnie nacisk kładzie na odpowiedniość celu i środka użytego do jego osiągnięcia. Projektodawca podał, że oceniając pod tym kątem ewentualną ingerencję prawnokarną w sferę życia rodzinnego należało uwzględnić fakt, że podłożem zdarzeń, jakie miałyby być penalizowane, jest konflikt między rodzicami. W konsekwencji, w jego ocenie, nie jest zasadne

⁹ Zgodnie z powołanym przepisem ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

wprowadzanie sankcji w postaci kary pozbawienia wolności. Ewentualna możliwość stosowania kar izolacyjnych byłaby rozwiązaniem zbyt daleko idącym, przynoszącym w efekcie więcej szkód dla relacji rodzinnych niż ewentualnych pożytków. Proponowane rozwiązania nie weszły w życie.

2.2. W Departamencie Spraw Rodzinnych i Nieletnich 2 grudnia 2024 r. został przygotowany projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego i innych ustaw. Celem projektu jest m.in. nowelizacja przepisów dotyczących spraw o wykonywanie kontaktów i w sprawach o odebranie dziecka. Projekt zakłada kryminalizację czynów polegających na niewykonywaniu orzeczeń sądowych w przedmiocie odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, ukrywaniu lub pomaganiu w ukryciu osoby, jak też uporczywym uchylaniu się od realizacji orzeczenia sądowego lub ugody w przedmiocie kontaktów z dzieckiem przez dodanie art. 66d-66f do ustawy z dnia 20 maja 1971 Kodeks wykroczeń¹⁰. Przepisy miałyby otrzymać brzmienie:

„Art. 66d. Kto nie wykonuje orzeczenia sądowego w przedmiocie odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny. Przepis stosuje się odpowiednio do orzeczenia sądowego w przedmiocie odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką w sprawie prowadzonej na podstawie konwencji haskiej z 1980 r.

Art. 66e. Kto ukrywa lub pomaga w ukryciu osoby, skutkiem czego utrudnia bądź uniemożliwia wykonanie orzeczenia sądowego w przedmiocie odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny. Przepis stosuje się odpowiednio do orzeczenia sądowego w przedmiocie odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką w sprawie prowadzonej na podstawie konwencji haskiej z 1980 r.

Art. 66f. Kto uporczywie nie wykonuje albo niewłaściwie wykonuje swoje obowiązki wynikające z postanowienia sądu o kontaktach albo ugody zawartej przed sądem albo przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny”.

2.3. Komisja Kodyfikacyjna Prawa Rodzinne w opinii z 10 stycznia 2025 r. pozytywnie oceniła zmiany w tym zakresie¹¹. Dodatkowo Komisja Kodyfikacyjna Prawa

¹⁰ T.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2119, z 2024 r. poz. 1907.

¹¹ Zob. *Opinia o wstępnym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/opinie-komisji-kodyfikacyjnej-prawa-rodzinnego>. Wskazano w niej, że: „wprowadzenie karalności czynu szkodliwego społecznie, polegającego na niewykonywaniu orzeczeń w przedmiocie odebrania dziecka czy realizacji kontaktów, jest pożądaną realizacją postulatów społecznych. Jednocześnie ograniczenie karalności tych czynów, poprzez uregulowanie ich w Kodeksie wykroczeń, jest

Rodzinne 21 lutego 2025 r. przygotowała założenia reformy przepisów postępowania wykonawczego¹² w sprawach rodzinnych i opiekuńczych¹³. Celem opracowanych założeń jest zaproponowanie przepisów postępowania wykonawczego w sprawach rodzinnych i opiekuńczych na poziomie ustawowym, a także zmian w obowiązujących obecnie regulacjach prawnych. W dokumencie wskazano, że: „konieczne jest postulowanie zmian w dotychczas obowiązujących przepisach, które wiązałyby się z odpowiedzialnością karną z tytułu niewykonywania orzeczeń sądu w sprawach rodzinnych i opiekuńczych, co przyczyniłoby się niewątpliwie do poprawy sytuacji związanej z wykonalnością tych orzeczeń. Kryminalizacja zachowań, polegających na nierealizowaniu obowiązków nałożonych przez sąd w postępowaniu opiekuńczym, daje szansę na zmianę postaw uczestników postępowań sądowych uchylających się od wykonania orzeczenia albo ugody, a także osób, które w bezprawny sposób uniemożliwiają lub utrudniają przymusowe odebranie dziecka”. Wobec powyższego w założeniach postuluje się co najmniej odpowiedzialność wykroczeniową z tego tytułu przez wprowadzenie art. 66d¹⁴ KW o treści: „*Kto uporczywie uchyla się od wykonania wydanego przez sąd orzeczenia albo ugody zawartej przed sądem, albo ugody zawartej przed mediatorem, po jej zatwierdzeniu przez sąd, z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego lub kurateli, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny*”. **Dalej jednak w założeniach wskazano, że za bardziej pożądany kierunek należałoby uznać rozwiązanie polegające na wprowadzeniu art. 244d KK o treści: „§ 1 *Kto uporczywie uchyla się od wykonania wydanego przez sąd orzeczenia albo ugody zawartej przed sądem, albo ugody zawartej przed mediatorem, po jej zatwierdzeniu przez sąd, z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego lub kurateli, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.* § 2. *Nie podlega karze sprawca przestępstwa określonego w § 1, który wykonał w całości***

rozsądnym kompromisem pomiędzy brakiem karalności a wprowadzeniem czynu zabronionego regulowanego w Kodeksie karnym (przestępstwa). Wprowadzenie sankcji karnej w omawianych sprawach (a przede wszystkim w sferze niewykonywania kontaktów) było postulowane w rozmaitych petycjach i inicjatywach społecznych, kierowanych do rządów i parlamentów poprzednich kadencji. Taka sankcja, polegająca na regulacji przestępstwa utrudniania czy uniemożliwiania kontaktów rodzica z dzieckiem, z jednej strony miała stanowić uzupełnienie uprawnień rodzica i dziecka do wzajemnych kontaktów, z drugiej strony miała uzupełnić obowiązek rodzica sprawującego pieczę nad dzieckiem do wykonywania orzeczenia sądowego, lecz z trzeciej – budziła uzasadnione wątpliwości co do tego, czy prawo karne, stanowiące *ultima ratio*, powinno tak głęboko wchodzić w relacje rodzinne. Proponowana regulacja stanowi kompromis między tymi stanowiskami i może przynieść pozytywne zmiany, w postaci zwiększonej efektywności postanowień regulujących kontakty i odebranie dziecka”.

¹² W aktualnym stanie prawnym postępowanie wykonawcze w sprawach rodzinnych i opiekuńczych jest uregulowane w różnych aktach prawnych, m.in. w KPC, KRO i w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz.U. 2003 nr 112 poz. 1064).

¹³ Zob. *Założenia reformy dotyczącej przepisów postępowania wykonawczego w sprawach rodzinnych i opiekuńczych*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/zalozenia-reformy-dotyczacej-przepisow-postepowania-wykonawczego-w-sprawach-rodzinnych-i-opiekunczych> (s. 27).

¹⁴ Prawdopodobnie omyłka pisarska i uwaga odnosiła się do art. 66f.

orzeczenie albo ugodę, o których mowa w § 1, nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego”.

2.4. Opinię o przepisach penalizujących zachowania polegających na niewykonywaniu orzeczeń sądu opiekuńczego w przedmiocie obowiązku wydania dziecka oraz w przedmiocie kontaktów z dzieckiem przedstawiła również Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego¹⁵. W opinii wskazano m.in., że:

1. nie wypracowano jednoznacznego stanowiska co do wagi i karygodności zachowań polegających na niewykonywaniu orzeczeń sądu opiekuńczego w przedmiocie obowiązku wydania dziecka oraz w przedmiocie kontaktów z dzieckiem;
2. nie wskazano także, czy istotą regulacji o charakterze represyjnym jest naruszenie dobra dziecka, naruszenie wykonywania prawa opieki, czy też naruszenie interesów wymiaru sprawiedliwości¹⁶;
3. kara pozbawienia wolności jest karą nieproporcjonalną i nieadekwatną w relacjach rodzinnych, również wysoka grzywna nie wydaje się właściwą reakcją;
4. karalność za przestępstwo oznacza potępienie społeczne, a także pociąga za sobą inne konsekwencje: przede wszystkim wpis do Krajowego Rejestru Karnego (KRK) oraz ograniczenie możliwości zawodowych (w zależności od sposobu kryminalizacji jako przestępstwo przeciwko małoletniemu); karalność za przestępstwo pełniłaby funkcję *de facto* wyłącznie odstraszającą, co w relacjach rodzinnych, przy całym skomplikowanym charakterze stosunków między rodzicami uznać należy za niewłaściwe – w tym zakresie, biorąc pod uwagę funkcje prewencyjne¹⁷, ta uwaga jest niezrozumiała; warto też odnotować, że właśnie wpis do

¹⁵ <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/opinie-komisji-kodyfikacyjnej-prawa-karnego2>.

¹⁶ Jak się wydaje, ochrona przed naruszeniem interesów wymiaru sprawiedliwości byłaby drugorzędna, ale nie pozbawiona znaczenia. Przede wszystkim karalność mogłaby przeciwdziałać nadużywaniu dominującej pozycji przez jednego z rodziców, co wiązałoby się z ochroną dobra dziecka. Wprowadzenie karalności pokazałoby, że utrudnianie kontaktów nie stanowi jedynie drobnego sporu rodzinnego, ale jest poważnym naruszeniem praw (a zarazem obowiązków) dziecka i drugiego rodzica, o czym niżej. Wobec powyższego rzeczywiście bardziej odpowiednim miejscem umieszczenia ewentualnej regulacji wydaje się Rozdział XXVI. Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece.

¹⁷ Przykładowo w przypadku przestępstwa niealimentacji nie chodzi tylko o ukaranie sprawcy za niewywiązywanie się z nałożonego na niego zobowiązania, lecz – co wydaje się istotniejsze – o doprowadzenie do takiej sytuacji przy użyciu represji karnej, aby skazany w przyszłości te obowiązki wypełniał. A. Marek [w:] *System Prawa Karnego. Zagadnienia ogólne. Tom 1*, Warszawa 2010, s. 13, podaje, że celem kryminalizacji określonych czynów godzących w dobra chronione prawem jest przeciwdziałanie popełnianiu takich czynów, a więc nie tylko ukaranie sprawcy, lecz przede wszystkim ochrona tych dóbr przed naruszeniem ich w przyszłości. Stąd też z funkcją ochronną prawa karnego nierozdzielnie związana jest jego funkcja prewencyjna. W płaszczyźnie kryminalizacji zachowań uznanych za szkodliwe społecznie mowa o prewencji ogólnej (generalnej). Zagrożenie sankcją karną czynów godzących w dobra prawne jest bowiem skierowane do ogółu i ma powstrzymywać (od łac. *preavere* – zapobiegać) od popełniania takich czynów. Natomiast w płaszczyźnie orzekania kary lub innego środka reakcji na popełniony czyn przestępny mowa zarówno o prewencji indywidualnej, jak i ogólnej. T. Kaczmarek [w:] *System Prawa Karnego. Nauka o karze. Sądowy wymiar kary. Tom 5*, Warszawa 2015, s. 62 i n., zaznacza natomiast, że cel odstraszający kary ugruntowany jest także w świadomości społecznej.

KRK stanowi kluczowy argument, który mógłby wpłynąć na skuteczność realizowania kontaktów; brak realnych konsekwencji zachęca niektórych rodziców do ignorowania zawartych ugód i wydanych orzeczeń,¹⁸ zwłaszcza tych, którzy mają wystarczające możliwości finansowe dla zapłaty kolejnych nakazów albo osiągają niskie dochody i nie mają majątku, co uniemożliwia skuteczną egzekucję zasądzonych sum;

5. „istniejące typizacje, odnoszące się do naruszenia nakazów, zakazów i ograniczeń nałożonych przez sąd (od art. 244 do art. 244c KK) odnoszą się do orzeczeń karnych, jako konsekwencji popełnienia czynu zabronionego; natomiast charakter ewentualnej typizacji z art. 244d byłby inny – reżim karny wzmacniałby postępowanie (wykonawcze) cywilne, a czyn zabroniony miałby charakter *quasi* pierwotny, co nie pozwala – zdaniem Komisji – na prostą analogię, uzasadniającą kryminalizację”;

6. to regulacje procesu cywilnego pozwalają na dobranie adekwatnych i precyzyjnych środków, trafiających w zakładany cel.

W podsumowaniu stanowiska KKPK wskazano, że środki cywilnoprawne (procesowe) są wystarczające dla osiągnięcia celów zakładanych przez projektodawców, a kryminalizacja w reżimie wykroczeniowym i klasycznym karnym jest zbędna.

3. Argumentacja¹⁹

3.1. Wbrew temu co zasugerowano w opinii KKPK, nie można się zgodzić z tezą, że środki cywilnoprawne (procesowe) są wystarczające do osiągnięcia celów zakładanych przez projektodawców, a kryminalizacja w reżimie odpowiedzialności wykroczeniowej i klasycznej karnej jest zbędna. Środki te powinny być wystarczające, ale takimi nie są. Opublikowane statystyki i wyniki badań jednoznacznie dowodzą, że aktualnie dostępne instrumenty cywilnoprawne (procesowe) są nieefektywne. Z badania prowadzonego w IWS²⁰ wynika m.in.,

¹⁸ Zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 276) w Rejestrze gromadzi się dane o osobach: 1) prawomocnie skazanych za przestępstwa lub przestępstwa skarbowe; 2) przeciwko którym prawomocnie warunkowo umorzono postępowanie karne w sprawach o przestępstwa lub przestępstwa skarbowe; 3) przeciwko którym prawomocnie umorzono postępowanie karne w sprawach o przestępstwa lub przestępstwa skarbowe na podstawie amnestii; 4) będących obywatelami polskimi prawomocnie skazanymi przez sądy państw obcych; 5) wobec których prawomocnie orzeczono środki zabezpieczające w sprawach o przestępstwa lub przestępstwa skarbowe; 6) nieletnich, wobec których prawomocnie orzeczono środki wychowawcze, środek leczniczy lub środek poprawczy na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. poz. 1700 oraz z 2023 r. poz. 289 i 1860); 7) prawomocnie skazanych za wykroczenia na karę aresztu; 8) poszukiwanych listem gończym; 9) tymczasowo aresztowanych; 10) nieletnich umieszczonych w schroniskach dla nieletnich.

¹⁹ Dla zapewnienia klarowności wyводу ograniczono się do przedstawienia wybranych i najistotniejszych argumentów.

²⁰ https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2025/04/2025_PrawoR_D_Wybranczyk_Wykonywanie-orzeczen-w-sprawach-dotyczacych-kontaktow-z-dzieckiem.pdf.

że według ok. 9% ankietowanych sędziów²¹ przepisy dotyczące realizacji kontaktów rodziców z dzieckiem (art. 598¹⁵ i n. KPC) spełniają swoją funkcję i są wystarczające (skuteczne). Około 31% sędziów uważa, że co do zasady przepisy te spełniają swoją funkcję, ale wymagają nowelizacji. W ocenie ok. 9% ankietowanych wskazane przepisy wymagają innego stosowania (innej interpretacji). Dla 50% sędziów przepisy te nie spełniają swojej funkcji i nie są wystarczające (skuteczne). Około 1% ankietowanych zaznaczyło odpowiedź „inne” i np. wyjaśniło, że orzeka zbyt krótko, aby wiążąco się wypowiadać. Na pytanie „Jeśli Pan/Pani uważa, że powyższe przepisy wymagają nowelizacji lub innej wykładni, to w jakim kierunku powinny one zostać zmienione/być stosowane, aby skuteczność wskazanych przepisów była lepsza?”, 40 sędziów odpowiedziało, że procedura powinna zostać uproszczona, 29 sędziów podało, że przepisy powinny zostać doprecyzowane, 4 ankietowanych było zdania, że suma pieniężna powinna być zasądzana w wyższej wysokości, 18 sędziów – że suma pieniężna nie powinna być orzekana na rzecz rodzica, a np. na rzecz fundacji lub stowarzyszenia, 2 badanych – że dziecko częściej powinno być umieszczane w pieczy zastępczej, 9 – że należałoby częściej zmieniać miejsce zamieszkania dziecka, ustalając je u rodzica, który dotychczas mieszkał z nim osobno, natomiast 29 zaproponowało ograniczenie roszczeń alimentacyjnych rodzica utrudniającego kontakty, 60 – ograniczenie władzy rodzicielskiej rodzica utrudniającego kontakty, a 32 – wprowadzenie kary aresztu lub innej za nierealizowanie kontaktów. W 97 przypadkach zaznaczono też odpowiedź „inne”. Przykładowo wskazano, że: „należałoby częściej zobowiązywać rodzica utrudniającego kontakty do terapii psychologicznej”, „powinna zostać wprowadzona odpowiedzialność karna za nierealizowanie kontaktów”, „powinno zmienić się przepisy o egzekucji sądowej – kwota wolna od zajęcia; w sytuacji, gdy wolne od zajęcia jest minimalne wynagrodzenie – osoby utrudniające kontakty są często nieegzekwowalne i nie ponoszą wobec tego żadnej sankcji; zagrożenie umieszczeniem w pieczy zastępczej jest czysto hipotetyczne wobec kryzysu w pieczy zastępczej – braku miejsc; nieefektywne są również zobowiązania do terapii, bo nie ma placówek, gdzie można ją odbywać nieodpłatnie. (...)”.

3.2. Potrzebę pilnych zmian w omawianym zakresie sygnalizują nie tylko sędziowie, ale także obywatele korzystający z prawa do petycji²². Postulaty wprowadzenia karalności za

²¹ Ankietę zawierającą kwestionariusz pytań wysłano do sędziów w całej Polsce. Udział w badaniu był dobrowolny.

²² Zob. przykładowo niektóre z licznie składanych petycji:

<https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/agent.xsp?symbol=PETYCJA&NrPetycji=BKSP-155-X-170/24;>

<https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/agent.xsp?symbol=PETYCJA&NrPetycji=BKSP-155-X-507/25;>

<https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/agent.xsp?symbol=PETYCJA&NrPetycji=BKSP-155-X-535/25.>

utrudnianie realizacji kontaktów pojawiają się także w literaturze²³. Przykładowo J.M. Lipińska²⁴, zaznacza, że zasługuje na rozważenie i ewentualne wprowadzenie do Kodeksu karnego nowego typu przestępstwa, na wzór innych ustawodawstw państw europejskich. Autorka powołuje się na prawo niemieckie. Wskazuje, że 1 września 2009 r. w Niemczech weszła w życie ustawa z dnia 17 grudnia 2008 r. dotycząca postępowania w sprawach rodzinnych – *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*. Niemiecki ustawodawca mocą tej ustawy wprowadził kilka nowych rozwiązań w zakresie egzekucji kontaktów z dzieckiem. Nowością była przede wszystkim możliwość orzeczenia przez sąd porządkowej kary pieniężnej (*Ordnungsgeld*) oraz porządkowego aresztu (*Ordnungshaft*).

Podobnie zgodnie z art. 388 włoskiego Kodeksu karnego²⁵, kto uchyla się od egzekucji orzeczeń sądu cywilnego w sprawach dotyczących opieki nad dziećmi lub innymi osobami niesamodzielnymi, nieposiadającymi zdolności do czynności prawnych podlega karze pozbawienia wolności do lat 3 lub grzywnie od 103 do 1032 Euro. Francuski ustawodawca naruszenie prawa do kontaktu z dzieckiem określił jako przestępstwo, które uregulowane zostało we francuskim Kodeksie karnym w art. 227-5²⁶. Z materiałów opracowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości²⁷ wynika dodatkowo, że aż w 18 państwach przyjęto sankcje karnoprawne za utrudnianie realizacji kontaktów. Argument prawnoporównawczy powinien mieć też znaczenie przy podejmowaniu decyzji dotyczącej wyboru w Polsce najwłaściwszego środka umożliwiającego uskutecznienie realizacji kontaktów rodziców z dzieckiem.

3.3. Pewne podobieństwa można dostrzec pomiędzy nierealizacją kontaktów a niealimentacją. Zgodnie z art. 209 § 1 KK kto uchyla się od wykonania obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową, jeżeli łączna wysokość powstałych wskutek tego zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej 3 miesiące, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Na tle powołanej regulacji

²³ Zob. D. Szenkowski, *Zagubiony wymiar „dobra dziecka” w sądach rodzinnych. Prawne i pozaprawne przyczyny niskiej jakości prawa rodzinnego* [w:] *Współczesne ojcostwo. Konteksty kulturowe, pedagogiczne i prawne*, red. E. Ogrodzka-Mazur, G. Błahut, T.B. Chmiel, Toruń 2016, s. 83.

²⁴ J.M. Lipińska, *Postępowanie w sprawach dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem (rozprawa doktorska)*, Łódź 2023, https://www.bip.uni.lodz.pl/fileadmin/user_upload/DOKTORAT_-_mgr_JOANNA_LIP%C5%83SKA.pdf, s. 371. Praca ta w 2024 r. została też opublikowana jako monografia przez Wydawnictwo C.H.Beck.

²⁵ <https://www.brocardi.it/codice-penale/>.

²⁶ https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/.

²⁷ Materiały te można poddać dalszej analizie na etapie prac nad wprowadzeniem nowych rozwiązań.

wyraża się pogląd, że przedmiotem ochrony są rodzina²⁸ i obowiązek (instytucja) opieki²⁹, a celem przepisu jest zabezpieczenie materialnych podstaw egzystencji dla osób najbliższych sprawcy oraz tych, których prawa w tym zakresie wynikają z orzeczenia sądowego lub ustawy. Wyrażany bywa też pogląd, że przedmiotem ochrony jest także prawo do alimentacji³⁰. W razie kryminalizacji zachowań polegających na uporczywym niewykonywaniu albo niewłaściwym wykonywaniu obowiązków wynikających z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, można by zatem twierdzić, że przedmiotem ochrony byłaby nie tylko rodzina, dobro dziecka, ale także prawo i obowiązek kontaktów³¹. Należy przy tym podkreślić, że w tym przypadku dobro dziecka trzeba postrzegać wieloaspektowo – np. w aspekcie prawa do prawidłowego rozwoju, prawa do ochrony życia rodzinnego i prywatnego wyrażającego się w niezakłóconych kontaktach z rodzicami³² i innymi członkami rodziny, prawa do poznania i wzmacniania tożsamości dziecka przez relacje z członkami rodzin obu rodziców. Kryminalizacja mogłaby także umożliwić zachowanie spójności w tym znaczeniu, że zarówno niealimentacja, jak i nierealizowanie kontaktów byłyby karane, tym bardziej, że skoro przyjmuje się, że rodzina do prawidłowego funkcjonowania potrzebuje środków materialnych, a zaspokojenie potrzeb materialnych stanowi istotny wyznacznik jej harmonijnego rozwoju³³, to podobnie można twierdzić w odniesieniu do kontaktów.

²⁸ Rodzina pozostaje pod szczególną opieką państwa, a przesądza o tym jednoznacznie art. 18 Konstytucji RP. Między innymi uchwalając art. 209 KK państwo wzięło na siebie obowiązek strzeżenia dobra rodziny i stało się gwarantem jej godnego zabezpieczenia. Tak M. Szewczyk [w:] *System Prawa Karnego. Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym. Tom 10*, red. J. Warylewski, Warszawa 2016, s. 1023.

²⁹ W post. SN z 20.4.2001 r., V KKN 47/01, OSP 2002, Nr 3, poz. 43, uznano, że przez indywidualny przedmiot ochrony w wypadku przestępstwa uporczywego uchylania się od łożenia na utrzymanie dzieci pochodzących z konkubinatu uznać należy obowiązek opieki.

³⁰ M. Mozgawa [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, LEX/el. 2025, art. 209; J. Jodłowski [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, LEX/el, art. 209. A. Marek [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 474, zauważa, że nie sposób pominąć faktu, że pośrednio przedmiot ochrony dotyczy wymiaru sprawiedliwości, gdyż dba o powagę prawomocnych orzeczeń w sytuacji, gdy źródłem obowiązku alimentacyjnego jest rozstrzygnięcie sądu. Tak też A. Latuszkiewicz, *Przestępstwo niealimentacji z art. 209 KK – problematyka karania sprawców*, Edukacja Prawnicza 2013, nr 12, s. 30-36. Szeroko zob. M. Szewczyk [w:] *System...*, s. 1024.

³¹ W uzasadnieniu do ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy VI kadencji, Nr 629, s. 14, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20082201431>, wskazano, że kontakty powinny stanowić przedmiot nie tylko prawa, ale i obowiązku rodziców, co z kolei jest w pełni zgodne z charakterem władzy rodzicielskiej.

³² Por. np. wyrok ETPC z 13.02.2025 r., 12119/14, L.D. v. Polska, LEX nr 3827222. Por. orzecznictwo powołane przez J. Gajdę, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2025, Legalis, kom. do art. 113 KRO, nb 8.

³³ S. Hypś [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do artykułów 117-221*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Legalis/el 2023, art. 209.

W literaturze odnotowuje się tendencje dekryminalizacyjne dotyczące przestępstwa niealimentacji. Niemniej pomimo eksponowania przez przeciwników kryminalizacji przestępstwa niealimentacji licznych argumentów³⁴, ostatecznie za słuszne uznaje się jego utrzymanie w Kodeksie karnym³⁵. Można zatem też twierdzić, że ewentualne negatywne skutki łączące się z brakiem kryminalizacji zachowań związanych z nierealizowaniem kontaktów mogłyby przynieść (i przynoszą) znacznie dalej idące, niekorzystne skutki, aniżeli potencjalna kryminalizacja tego zachowania. Na tle niealimentacji w doktrynie prawa karnego wskazuje się, że całkowita rezygnacja z prawnokarnej ochrony opieki materialnej rodziny zagrożonej czynem niealimentacji i pozostawienie tej kwestii wyłącznie prawu rodzinnemu i cywilnemu prowadziłoby do rażącego pogorszenia sytuacji osób uprawnionych do alimentacji i w rzeczywistości jeszcze bardziej pogłębiłoby patologię tego zjawiska³⁶. W stanowisku KKPK wskazano, że: „karalność za przestępstwo pełniłaby funkcję *de facto* wyłącznie odstraszającą, co w relacjach rodzinnych i naruszeniach omawianych zasad, przy całym skomplikowanym charakterze stosunków między rodzicami uznać należy za niewłaściwe”. Warto jednak zaznaczyć, że na tle niealimentacji podnosi się, że jedynie groźba represji sankcji karnej jest w stanie zmobilizować dłużników alimentacyjnych³⁷ (można przypuszczać, że podobnie jest przy realizacji kontaktów). Ponadto ze względu na brak dokładnych badań oraz z uwagi na trudności w ich przeprowadzeniu, nie można jednoznacznie ocenić, jak wiele z osób nierealizujących orzeczeń, nie chcąc popaść w konflikt z prawem karnym, realizowałoby zapadłe orzeczenia opiekuńcze. Naturalnie podstawowymi normami służącymi ochronie interesów osób uprawnionych powinny być środki cywilnoprawne (procesowe), a prawo karne powinno stanowić *ultima ratio* polityki państwa i pełnić funkcję ostatecznej ochrony przeciwko zamachom na dobra społecznie cenne³⁸. Niemniej jednak w sytuacji, gdy instrumenty o charakterze cywilnoprawnym nie są wystarczające można też przyjąć, że prawo karne

³⁴ Przykładowo podaje się, że rolą prawa karnego jest piętnowanie najbardziej rażących i karygodnych naruszeń norm postępowania z dobrami prawnymi, nie zaś regulowanie stosunków społecznych przez wprowadzanie mechanizmu pozwalającego na zaspokajanie roszczeń majątkowych danej osoby w swoistym zastępstwie lub jako alternatywa procedur przewidzianych w innych gałęziach praw. Tak. M. Małecki, *Przestępstwo niealimentacji w perspektywie zmian (uwagi do rządowego projektu nowelizacji art. 209 k.k. z 28 października 2016 r.)*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2016, nr 4, s. 40.

³⁵ S. Hypś [w:] *Kodeks...*; M. Szewczyk [w:] *System...*, s. 1035.

³⁶ S. Hypś [w:] *Kodeks...*; Z. Siwik, *Przestępstwo niealimentacji ze stanowiska polityki kryminalnej*, Acta Universitatis Wratislaviensis, Prawo XLIII, Wrocław 1974, s. 40 i n. Z. Siwik, podkreśla, że ochrona może być realizowana równocześnie na drodze cywilnej i karnej (s. 41).

³⁷ S. Hypś [w:] *Kodeks...*

³⁸ L. Gardocki, *Prawo karne jako ultima ratio. Zasada i praktyka jej stosowania* [w:] *Prawo wobec problemów społecznych. Księga jubileuszowa Profesor Eleonory Zielińskiej*, red. B. Namysłowska-Gabrysiak, K. Syroka-Marczewska, A. Walczak-Żochowska, Warszawa 2016, s. 81-88. Ł. Pohl, *Zakres i skutki depenalizacji wywołanej nowelizacją przepisu określającego znamiona przestępstwa nie alimentacji*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2017, nr 4, s. 91, zaznacza, że represja karna powinna się uaktywniać w szczególności po nieskutecznym oddziaływaniu innych środków, np. cywilnoprawnych.

wkracza wówczas posiłkowo i ubocznie. Z jednej strony sankcje karne powinny być stosowane jedynie w tych wypadkach, które zostały uznane za szczególnie groźne dla interesu społecznego ze względu na sytuację osób poszkodowanych³⁹, ale z drugiej, prawo karne chroni również dobra prawne będące domeną szeroko pojętej cywilistyki (w tym dobra materialne – np. doprowadzenie do niekorzystnego rozporządzenia mieniem) – dotyczy to wprost przestępstw przeciwko rodzinie i opiece (rozdział XXVI), przestępstw związanych z dobrami indywidualnymi (np. różne przejawy wolności, cześć i nietykalność cielesna – np. rozdziały XXIII–XXV, XXVII), obrotem cywilnoprawnym (rozdział XXXVI). Argumentem wspierającym wprowadzenie uregulowań prawnokarnych w omawianym zakresie może być rosnąca w ostatnich latach skala zjawiska utrudniania kontaktów – aż do osiągnięcia przez to negatywne zjawisko statusu poważnego problemu społecznego. Szczególnie rażące są przypadki świadomego i celowego izolowania dziecka od rodzica żyjącego w rozdzieleniu i od rodziny jego pochodzenia. Uwzględniając przy tym zakres niepożądanych konsekwencji oraz: „poziom szkód wynikających z frustracji i bezradności osób pozbawianych kontaktów (z samobójstwami włącznie), możemy mówić o potencjale zachowań cechujących się szkodliwością społeczną wyższą – a czasem znacznie wyższą – niż poziom znikomy”⁴⁰. W efekcie analiza rzeczywistości społecznej może decydować w tym przypadku o konieczności posłużenia się przez ustawodawcę prawem karnym. Uzasadniać to może ingerencję przymusu państwowego w autonomię rodziny z perspektywy funkcji ochronnej prawa karnego⁴¹. Jak się zaznacza, zwolennicy kryminalizacji utrudniania kontaktów mogą mówić o luce prawnej, która wymaga ustawowego uregulowania. Jest to bowiem sytuacja, w której pojedyncze (nawet powtarzalne) zachowania często nie są same w sobie nielegalne, jednakże ich łączny efekt poważnie godzi w określone dobra prawne⁴².

3.4. Warto też zaznaczyć, że za ewentualną kryminalizacją utrudniania kontaktów może przemawiać teza, że takie zachowanie jest formą przemocy. Tymczasem Konwencja o prawach

³⁹ Por. A. Gubiński, *Glosa do wyroku SN z 29.08.1958 r., IV Rn 303/58*, OSPiKA 1960 nr 2, s. 103-104 za M. Bereźnicki, *Przestępstwo uchylania się od obowiązku alimentacyjnego w kodeksie karnym z 1969 r.*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1971, nr 4, s. 53.

⁴⁰ Tak M. Burtowy, J. Zajączkowska-Burtowy, *O kryminalizacji...*, Prokuratura i Prawo 2020, nr 4-5, s. 121-122. Warto dodać, że zasady kryminalizacji należy odnosić do społecznego niebezpieczeństwa określonej patologii społecznej, rozumianej jako określony rodzaj antyspołecznego zachowania. Zachowanie to jest naganne nie z uwagi na obowiązujące normy prawne i pozaprawne, lecz ze względu na jego szkodliwość dla funkcjonowania prawidłowych stosunków społecznych. Godzi ono bowiem w dobra (zasady), na których społeczeństwo opiera swoje pożądane relacje. Nie oznacza to uwzględniania merkantylnych bieżących interesów społeczeństwa. Wprost przeciwnie, chodzi tutaj o ochronę relacji społecznych z uwagi na ich pozytywną wartość ujmowaną ponadczasowo, co związane jest z respektowaniem reguł etycznych i moralnych. Tak R. Zawłocki [w:] *System Prawa Karnego. Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności. Tom 3*, Warszawa 2017, s. 102.

⁴¹ M. Burtowy, J. Zajączkowska-Burtowy, *O kryminalizacji...*, s. 122.

⁴² Tamże.

dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.⁴³ w art. 19 ust. 1 stanowi, że: „Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych, dzieci pozostających pod opieką rodzica(ów), opiekuna(ów) prawnego(ych) lub innej osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem”. Ponadto zgodnie z ust. 2 wskazanego przepisu: „tego rodzaju środki ochronne powinny obejmować, tam gdzie jest to właściwe, skuteczne przedsięwzięcia w celu stworzenia programów socjalnych dla realizacji pomocy dziecku oraz osobom sprawującym opiekę nad dzieckiem, jak również innych form działań prewencyjnych dla ustalania, informowania, wszczynania i prowadzenia śledztwa, postępowania, notowania wymienionych wyżej przypadków niewłaściwego traktowania dzieci oraz tam, gdzie jest to właściwe – ingerencję sądu”. W literaturze stawia się przy tym tezę, że proces kryminalizacji zachowań naruszających dobro dziecka wymaga szczególnej uwagi⁴⁴. Podaje się też, że patrząc na problem kryminalizacji jako sposobu rozwiązania konfliktu wartości i dóbr, nie można tego konfliktu widzieć tylko w relacjach państwo – sprawca. To nie jest tylko konflikt polegający na ingerencji przez państwo w wolności i prawa człowieka po to, by zapobiec zagrożeniom dla wartości i dóbr chronionych prawem, żeby zapobiec naruszeniom norm sankcjonowanych. Ten konflikt dotyczy także relacji państwo – ofiara. Państwo jest zobowiązane do ochrony dóbr ważnych dla ludzi, którzy mogą żądać od państwa zapewnienia im bezpieczeństwa. Państwo jest więc z jednej strony zobowiązane do wytłumaczenia się ze stosowania środków karnych, z drugiej zaś strony jest zobowiązane do wytłumaczenia się, dlaczego rezygnuje ze ścigania za pomocą prawa karnego zachowań zagrażających dobrom mającym wartość dla obywateli, społeczeństwa lub państwa⁴⁵.

⁴³ Dz.U. 1991 r. nr 120 poz. 526.

⁴⁴ O. Sitarz, *Postulowany model podejmowania decyzji kryminalizacyjnej odnoszącej się do zachowań naruszających dobro małoletniego*, Studia Prawnoustrojowe 2022, nr 56, s. 253. Autorka podaje, że w przypadku kryminalizowania zachowań naruszających lub narażających dobro dziecka bilans zysków i strat składa się z trzech elementów, przy czym pozycja „straty” to dwa odrębne zagadnienia. Bilans musi zatem uwzględniać: 1) zyski w postaci zapobieżeniu dalszej lub innej wiktylizacji oraz 2) straty ponoszone przez (potencjalnego) sprawcę w postaci naruszenia jego wolności, a także 3) straty ponoszone przez dziecko jako efekt zastosowania reakcji prawnokarnej wobec sprawcy (wiktylizacja wtórna i „relacyjna”). O tendencji poszerzania kryminalizacji zachowań podejmowanych przeciwko dzieciom zob. O. Sitarz, *Ewolucja przepisów kryminalizujących zachowania przeciwko dzieciom w polskich kodeksach karnych XX wieku* [w:] „*Verus amicus rara avis est: studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka*”, red. A. Lityński, A. Matan, M. Mikołajczyk, D. Nawrot, G. Nancka, Katowice 2020, s. 713 i n., s. 726.

⁴⁵ A. Zoll [w:] *System Prawa Karnego. Źródła prawa karnego. Tom 2*, Warszawa 2011, s. 236.

3.5. Istotny z perspektywy podstaw i ograniczeń kryminalizacji jest art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Na tle tej regulacji podaje się, że zasada subsydiarności⁴⁶ może być rozumiana prakseologicznie lub odwoływać się do akceptowanych społecznie wartości⁴⁷. Może być rozumiana jako wybór działania środka najtańszego lub najbardziej skutecznego. Subsydiarność może być też rozumiana w sensie pomocniczości jako wykorzystywanie kryminalizacji do wspierania osiągania zamierzonych celów polityki społecznej. Artykuł 31 ust. 3 Konstytucji RP przesądza, że zasada subsydiarności musi być rozumiana jako nakaz ochrony sfery wolności i praw obywateli przed zbędną ingerencją ze strony prawa karnego. Zasada subsydiarności nakazuje tak określać w normach prawnych polecenia określonego zachowania się, aby unikać kolizji z chronionymi konstytucyjnie wolnościami i prawami. Tylko, gdy jest to konieczne dla ochrony innych konstytucyjnie chronionych wartości, ustawodawca może ingerować przez zakazy i nakazy zawarte w normie prawnej w sferę chronionych konstytucyjnie wolności i praw. Samo więc wprowadzanie zakazów lub nakazów określonego zachowania się ma stanowić dla ustawodawcy *ultima ratio*. Jeżeli dany cel można zrealizować bez ingerencji w sferę wolności i praw, to ingerencja taka byłaby niedopuszczalna⁴⁸. A. Zoll podaje, że z zasady subsydiarności wynika, że to na ustawodawcy ciąży obowiązek uzasadnienia kryminalizacji zachowań określonej kategorii. Takie ustalenie nie daje oczywiście jeszcze odpowiedzi na pytanie, czy w danym konkretnym wypadku podejmowania decyzji o kryminalizacji lub dekryminalizacji postulat zasady subsydiarności jest spełniony. Relacje pomiędzy wchodzącymi w kolizję wartościami mogą być bardzo różnorodne, tak co do charakteru poszczególnych dóbr związanych z tymi wartościami, jak i ich społecznego znaczenia, i to też w bardzo różnym kontekście emocjonalnym, ekonomicznym, biologicznym. Są kategorie zachowań, które ze względu na wagę atakowanego dobra oraz (lub) sposób ataku muszą podlegać odpowiedzialności karnej. Akceptowane przez nas normy moralne, nasza kultura ukształtowana w procesie cywilizacyjnym nakazuje ocenić takie zachowania jako złe same w sobie (*mala per se*) i podtrzymywać w stosunku do takich kategorii zachowań zakaz ich popełniania pod groźbą kary⁴⁹ – teza ta może mieć szczególne znaczenie zwłaszcza w przypadku, gdy przedmiotem ochrony jest dobro dziecka i rodzina.

L. Gardocki proponuje schemat przesłanek absolutnych (bezwzględnych) według którego sprawdza się prawidłowość planowanej decyzji dotyczącej kryminalizacji:

⁴⁶ L. Gardocki, *Zagadnienia...*, s. 116, podaje, że zasada proporcjonalności wymaga mniej niż pełny „rachunek zysków i strat” i w ramach rozważań nad potrzebą kryminalizacji powinna być wzięta pod uwagę wcześniej.

⁴⁷ L. Gardocki, *Zagadnienia...*, s. 129.

⁴⁸ A. Zoll [w:] *System...*, s. 237-238.

⁴⁹ A. Zoll [w:] *System...*, s. 238.

1. czy zachowanie się jest w istotnym stopniu społecznie szkodliwe lub niebezpieczne;
2. czy odpowiedzialność karna jest reakcją proporcjonalną do znaczenia szkody (w analizowanym przypadku szkodą są np. emocjonalne konsekwencje związane z ograniczaniem dostępu do drugiego rodzica);
3. czy kryminalizacja może być realizowana w praktyce (być wykonalna) i czy może mieć aspekt prewencyjny;
4. czy rachunek kosztów i strat związanych z kryminalizacją wypada pozytywnie;
5. czy są inne niż karnoprawne środki zapobiegania lub minimalizowania szkody; w tym zakresie autor dopuszcza kryminalizację, jeśli odpowie się na wskazane pytanie pozytywnie, ale „rodzaj czynu stwarza psychologiczną potrzebę odpłaty”;
6. czy zakaz kryminalizowanego zachowania mieści się w ramach systemu wartości danego kręgu kulturowego;
7. czy kryminalizowane zachowanie daje się opisać w ustawie w sposób odpowiadający wymaganiom praworządności⁵⁰.

Jak się wydaje, w kontekście kryminalizacji zachowań polegających na uporczywym niewykonywaniu albo niewłaściwym wykonywaniu obowiązków wynikających z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem na postawione pytania można odpowiedzieć pozytywnie. Autor przedstawia też dodatkowe przesłanki względne⁵¹ (są to fakty, które powinny zmuszać do zastanowienia, sprzyjać, zwłaszcza przy występowaniu więcej niż jednej z nich, podjęciu decyzji o niekryminalizowaniu pewnych działań).

3.6. Ostatecznie trzeba też zaznaczyć, że kryminalizacja zachowań polegających na uporczywym niewykonywaniu albo niewłaściwym wykonywaniu obowiązków wynikających z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, nie będzie oznaczała w każdym przypadku, że osoba dopuszczająca się takiego zachowania popełnia przestępstwo. Z art. 1 § 2 KK wynika bowiem, że nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma⁵². Sąd karny

⁵⁰ L. Gardocki, *Zagadnienia...*, s. 203 i n.

⁵¹ Tamże. Są to przesłanki polegające na tym, że: kryminalizowane zachowanie się jest częste w praktyce; kryminalizowane zachowanie się jest tolerowane; kryminalizacja łączy się z ingerencją w życie rodzinne lub sferę prywatności jednostki; kryminalizacja jest uproszczona, w szczególności dotyczy posiadania jakiś przedmiotów; co do występowania jednej lub kilku przesłanek bezwzględnych zachodzą nie dające się usunąć wątpliwości.

⁵² W literaturze rozróżnia się społeczną szkodliwość *in abstracto*, która jest dyrektywą dla ustawodawcy, nakazującą kryminalizację czynów o odpowiednim ładunku ujemności (tzw. *nullum crimen sine lege periculo sociali*) i społeczną szkodliwość *in concreto*, która wiąże się z oceną karygodności konkretnego czynu, może ona przemawiać na rzecz odpowiedzialności w konkretnej sprawie lub jej wyłączeniu, mimo że zakaz karny został formalnie naruszony (tzw. *nullum crimen sine damno sociali magis quam minimo*). Tak M. Królikowski

miałby zatem do dyspozycji instrumenty, przy pomocy których mógłby różnicować poszczególne przypadki i konsekwencje określonych zachowań. Przykładowo ustalenie, że społeczna szkodliwość czynu jest znikoma da mu podstawy do umorzenia postępowania (por. art. 17 § 1 pkt 3 KPK). Sąd karny będzie mógł także np. zawieszając wykonanie kary zobowiązać do określonego zachowania (por. art. 72 § 1 KK).

4. Konkluzje

Istnieją liczne argumenty, które przemawiają za kryminalizacją zachowań polegających na uporczywym niewykonywaniu albo niewłaściwym wykonywaniu obowiązków wynikających z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, a także zachowań polegających na niewykonywaniu orzeczenia sądowego w przedmiocie odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką.

Jak wykazano aktualnie dostępne instrumenty cywilnoprawne (procesowe) są nieefektywne. Potrzebę wprowadzenia karalności sygnalizują nie tylko sędziowie praktycy, ale także obywatele i przedstawiciele nauki. W wielu państwach europejskich przewidziane są sankcje karne za utrudnianie kontaktów. Dodatkowo na tle obowiązujących przepisów dostrzegalna jest pewna asymetria, ponieważ rodzic uchylający się od wykonania obowiązku alimentacyjnego podlega sankcjom karnym, a rodzic uniemożliwiający realizację kontaktów w praktyce często nie ponosi żadnych realnych konsekwencji, mimo że jego zachowanie niejednokrotnie prowadzi do całkowitego zerwania więzi z rodzicem żyjącym w rozdzieleniu. Wprowadzenie karalności mogłoby umożliwić zachowanie spójności w tym zakresie, a także uzyskanie równowagi w respektowaniu obowiązków rodzicielskich o charakterze majątkowym i niemajątkowym. Ponadto przysłużyłoby się ochronie dobra dziecka i rodziny, jednocześnie wzmacniając autorytet orzeczeń sądowych. Kryminalizacja mogłaby działać prewencyjnie wobec rodziców izolujących dziecko, motywując ich do współpracy i zapobiegając powstaniu długotrwałych skutków psychologicznych u dziecka. Stanowiłaby też instrument przeciwdziałania łamaniu licznych praw dziecka.

Opracowanie:

D. Wybrańczyk